

УДК 378.017.4 (477.81)

DOI: 10.31499/2618-0715.1(6).2021.234147

**ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ САМОСВІДОМОСТІ СТУДЕНТСЬКОЇ
МОЛОДІ В ПРОЦЕСІ ГРОМАДСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
(З ДОСВІДУ РОБОТИ РЕГІОНАЛЬНОГО КОМПЛЕКСНОГО
НАУКОВО-МЕТОДИЧНОГО ЦЕНТРУ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ
ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ РДГУ)**

Петренко Оксана, докторка педагогічних наук, професорка, завідувачка кафедри теорії і методики виховання, Рівненський державний гуманітарний університет
ORCID 0000-0001-6906-3542
E-mail: oksana.petrenko@rshu.edu.ua

В статті здійснений аналіз досвіду Регіонального комплексного науково-методичного центру інноваційних технологій освітнього процесу Рівненського державного гуманітарного університету з формування національної самосвідомості студентської молоді в процесі громадської діяльності.

Схарактеризовано діяльність студентської молоді в структурних підрозділах Центру, як-то: Волонтерський центр «Від серця до серця», Гендерний центр «Ми різні – ми рівні», служба соціологічних досліджень, Школа педагогічної майстерності, Івент-центр, студентський науковий гурток краєзнавчо-етнографічного спрямування «Барви рідного краю», дискусійний клуб «Простір думок», проблемні групи «Методологічні засади магістерського дослідження з педагогіки», «Теоретико-методичні засади сучасного виховання у контексті НУШ», «Профорієнтація та розвиток кар'єри».

Доведено, що під час активного включення в роботу Центру студентська молодь засвоює суспільно значущі цінності й культурні норми, у здобувачів освіти формується національна самосвідомість, досвід добровільної громадської діяльності.

Ключові слова: національна самосвідомість, студентська молодь, громадська діяльність, Регіональний комплексний науково-методичний центр інноваційних технологій освітнього процесу РДГУ.

**FORMATION OF NATIONAL SELF-CONSCIOUSNESS OF STUDENT
YOUTH IN THE COURSE OF PUBLIC ACTIVITY
(FROM THE EXPERIENCE OF WORK OF THE REGIONAL COMPLEX
SCIENTIFIC AND METHODOLOGICAL CENTER OF INNOVATIVE
TECHNOLOGIES OF THE EDUCATIONAL PROCESS OF RSUH)**

Oksana Petrenko, Doctor of Sciences (in Pedagogy), Professor, Head at the Department of Theory and Methods of Education, Rivne State University for the Humanities
ORCID 0000-0001-6906-3542
E-mail: oksana.petrenko@rshu.edu.ua

The article has analyzed the experience of the Regional Integrated Scientific and Methodological Center for Innovative Technologies of the Educational Process of Rivne State University for the

Humanities in the formation of student youth's national identity in the public activity process. The purpose is to improve the professionalism and competitiveness of management, teaching, the development of employee readiness for innovation in a rapidly changing society, the ability to balance economic conditions and social development, mastering the basics of scientific activity in the educational space of both the region and the state as a whole.

The structural divisions of the Center are Volunteer Center «From the heart to heart»; Gender Center «We are different – we are equal»; sociological research service; School of pedagogical skills; Event Center; student scientific group of local lore and ethnography direction «Colors of the native land»; discussion club «Space of thoughts»; problem groups «Methodological principles of master's research in pedagogy»; «Theoretical and methodological principles of modern education in the context of NUS»; «Career guidance and career development».

It is proved that during the active involvement in the work of the Center, student youth learns socially significant values and cultural norms. Students develop a national identity, the experience of voluntary social activities. Virtually every student has the opportunity to choose the type of social activity. Identity is a quality of personality that allows everyone to feel able to participate in the social process, to find their measure of civic self-realization.

Keywords: *national self-consciousness, student youth, public activity, Regional complex scientific and methodical centre of innovative technologies of the educational process of RSUH.*

Постановка проблеми. Становлення і розвиток українського громадянського суспільства здатна забезпечити національно свідомо громадсько активна молодь – юнаки і юнки, які усвідомлюють себе громадянами своєї країни, готові до відстоювання інтересів своїх і громади. Як доводить історія, найбільшим сегментом такої молоді є студентство – той суспільний прошарок молодого населення країни, у якого сформована національна самосвідомість, є здатність, бажання і можливість бути громадсько активними громадянами своєї країни. Досвід такої діяльності студенти набувають у різноманітних самоврядних організаціях, центрах, гуртках й т. п.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема студентської громадської діяльності в історико-педагогічному контексті вивчалася В. Гороховим, О. Кін, С. Мельгуновим й ін. [5].

Експериментальні дослідження громадської активності студентської молоді здійснили О. Лісовець [7], О. Мамаєва й ін. [8]. Проблему формування національної й громадянської самосвідомості молоді досліджували О. Жаровська [3], І. Фокіна [9] й ін.

Водночас, досвід університетських центрів, об'єднань з формування національної самосвідомості студентської молоді ще не став предметом спеціального вивчення.

Формулювання мети статті. Метою пропонованої розвідки є здійснення аналізу досвіду Регіонального комплексного науково-методичного центру інноваційних технологій освітнього процесу РДГУ з формування національної самосвідомості студентської молоді в процесі громадської діяльності.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Сучасному закладу вищої освіти належить провідна роль у формуванні національної самосвідомості студентської молоді, насамперед, через включення юнаків і юнок у роботу різноманітних об'єднань, центрів, які сприяють формуванню самосвідомості особистості, патріотичних,

національних й інтернаціональних почуттів, поваги й довіри до інших; досвіду громадської діяльності.

Громадське обличчя особистості формується з раннього віку на основі досвіду, отриманого в родині, школі, соціальному середовищі, але особливо серйозні зміни національної й громадянської самосвідомості відбуваються в студентські роки, оскільки саме в цей період здійснюється потужна соціалізація, визначаються ідеали й цінності, формуються плани на майбутнє, відбувається усвідомлене становлення особистості.

Вступаючи у взаємодію з оточуючим світом, особистість формує в собі громадянина – так формується її національна, громадянська самосвідомість; у взаємодії з громадою формується досвід громадської діяльності.

На нашу думку, значущі якості особистості формуються в процесі її активної й свідомої участі в різноманітній діяльності. А становлення національної самосвідомості, патріотизму, активної громадянської позиції і досвіду громадської діяльності відбувається тільки в умовах безпосередньої соціальної активності. Своєю чергою, соціальна активність студентів проявляється через участь у громадській діяльності, роботі молодіжних громадських об'єднань, центрів й т. п.

Формування національної самосвідомості студентської молоді в Рівненському державному гуманітарному університеті відбувається, зокрема, у Регіональному комплексному науково-методичному центрі інноваційних технологій освітнього процесу РДГУ, метою якого є здійснення науково-дослідницької, науково-організаційної та методичної діяльності, надання освітніх і наукових послуг в освітньому просторі як регіону, так і держави у цілому, спрямованих на підвищення професіоналізму і конкурентоспроможності управлінських, педагогічних та інших кадрів у регіоні, на формування готовності працівників до інноваційної діяльності у швидкозмінних умовах суспільства, здатності забезпечувати баланс між економічними умовами і соціальним розвитком суспільства, оволодіння основами наукової діяльності.

До діяльності Центру залучені здобувачі освіти ступеня «бакалавр», «магістр», «доктор філософії». У структурі Регіонального комплексного Науково-методичного центру інноваційних технологій освітнього процесу функціонують: Волонтерський центр «Від серця до серця» (керівники – доц. Гринькова Н. М., доц. Стельмашук Ж. Г.), Гендерний центр «Ми різні – ми рівні» (керівники – проф. Петренко О. Б., доц. Баліка Л. М.), служба соціологічних досліджень (керівник – доц. Стельмашук Ж. Г.), Школа педагогічної майстерності (керівник – доц. Стельмашук Ж. Г.), Івент-центр (керівник – старший лаборант Бабяр А. А.), студентський науковий гурток краєзнавчо-етнографічного спрямування «Барви рідного краю» (керівник – доц. Гринькова Н. М.), дискусійний клуб «Простір думок» (керівник – доц. Баліка Л. М.), проблемні групи «Методологічні засади магістерського дослідження з педагогіки» (керівник – проф. Петренко О. Б.), «Теоретико-методичні засади сучасного виховання у контексті НУШ» (керівник – доц. Ціпан Т. С.), «Профорієнтація та розвиток кар'єри» (керівник – доц. Шалівська Ю. В.).

У різновекторній діяльності Центру можна виділити наступні напрями вирішення досліджуваної проблеми:

орієнтація освітнього процесу на формування цінності громадської діяльності в уявленні здобувачів освіти. Участь у громадській діяльності сприяє засвоєнню норм і цінностей громадянського суспільства, сприяє появі активної життєвої позиції. Спільна громадська діяльність сприяє зміцненню соціальних зв'язків, які виступають найважливішим ресурсом для успішного вирішення проблем локального співтовариства, дає змогу досягати значимих для всіх і кожного цілей. Важливість соціального компонента життя очевидна й в професійно-особистісному становленні фахівців;

розкриття соціальних можливостей для саморозвитку в громадській діяльності. Участь в громадській діяльності формує в студентів навички самоорганізації, співробітництва; відбувається накопичення досвіду особистості в самостійному прийнятті рішень, здійсненні морально значимого вибору, соціально відповідальній поведінці;

надання свободи у виборі громадської діяльності. Забезпечення свободи вибору галузі й конкретного виду роботи сприяє становленню суб'єктності здобувача освіти, коли він не просто виконує, а здійснює діяльність, що, першою чергою, означає визначення ним її змісту (вибір власних цілей і способів їх реалізації). Обираючи свої установки й цінності, виробляючи свої позиції, здобувач освіти сам внутрішньо діє, тому він більш ініціативний. Реалізація цього положення означає надання студентській молоді свободи у вираженні власної думки, забезпечення добровільності участі в роботі, самостійності у виборі конкретного виду діяльності, ступені своєї активності;

опора на індивідуальний інтерес здобувача освіти й формування інтересу. Інтерес виступає як активна сила, що спонукає особистість до свідомої діяльності з перетворення дійсності. Через інтерес характеризується ставлення людини до оточуючого світу, таким речам і явищам, які мають для особистості певне значення й наповнюють змістом її існування. Саме в силу цього інтерес виступає мотивом діяльності здобувача освіти в громадській сфері;

психолого-педагогічна підтримка здобувача освіти у процесі його національного й громадянського самовизначення у сфері громадської діяльності. Це положення передбачає демократичний стиль роботи викладацького складу ЗВО, заохочення проявів здобувачами освіти активності, ініціативи, відстоювання власних інтересів, вираження власної громадянської позиції.

Інформація про діяльність Регіонального комплексного науково-методичного центру інноваційних технологій освітнього процесу РДГУ відображається як на сайті університету, так і на сторінці у Facebook (<https://www.facebook.com/ktimv>).

У межах діяльності Центру організуються і проводяться зі здобувачами освіти різноманітні заходи, як-то: благодійні акції, благодійні рейди, флешмоби, дискусійні групи, панельні дискусії, конкурси, тематичні вечори, вечори-зустрічі, екскурсії, майстер-класи й ін.

Приміром, систематично організовується збір коштів та необхідних речей для малечі та допомога в благоустрою спортивного майданчику та території Рівненського обласного спеціалізованого будинку дитини.

Формування національної самосвідомості студентської молоді здійснюється під час проведення виховних бесід зі студентами-волонтерами на теми: «Милосердя врятує світ», «Хто такий Волонтер?», «Морально-етичне обличчя сучасного Волонтера», «Чому волонтерство є життєво важливим та необхідним?», «Хто потребує нашої (волонтерської) допомоги?», «Волонтерський рух у майбутньому: перспективи розвитку», «Волонтерство у моєму житті» тощо (упродовж року); під час проведення навчальних тренінгів «Сучасний волонтер» й ін.

Цікавою формою роботи є онлайн-обговорення діяльності Центру, анонімне опитування здобувачів освіти задля об'єктивної оцінки і зворотного зв'язку.

В останній рік діяльність Центру значною мірою перемістилася в онлайн: досить популярними стали онлайн-екскурсії музеями України (<http://incognita.day.kyiv.ua/exposition>) та світу (https://www.canva.com/ru_ru/obuchenie/virtualnye-ekskursii/).

Неабиякий досвід громадської діяльності наші здобувачі освіти отримали під час акції збору і відправки посилки з рослинами та солодощами на прохання жінок-саперів в зону АТО.

Традиційними у діяльності Центру стали благодійні акції для вихованців Рівненського реабілітаційного центру «Лист до святого Миколая», «Великодній кошик» [2; 6].

Досвід громадської активної діяльності формується під час організації і проведення благодійних акцій на потребу дня («Допомога онкохворим дітям», у межах якої зібрано і передано кошти на операцію 11-місячній рівнянці Іларії Гаврюсевій (листопад 2020 р.), на лікування онкохворого Віті Боричевського (грудень 2020 р.)).

Щороку в межах діяльності Центру проводяться традиційні заходи до Міжнародної акції «16 днів проти насилля», завданням якої є привернення уваги до актуальних для українського суспільства проблем подолання насильства в сім'ї, протидії торгівлі людьми та жорстокого поводження з дітьми, гендерного насильства та забезпечення рівних прав жінок і чоловіків, формування свідомості студентів щодо нетерпимого ставлення до насильства [1].

У дні проведення акції активізується інформаційно-просвітницька робота, спрямована, першою чергою, на збільшення знань про всі форми насилля. Вже традиційною стала виставка студентських плакатів «Світ без насильства» на педагогічному факультеті РДГУ. 25 листопада у так званій День білої стрічки (Біла стрічка – світовий символ протидії насильству проти жінок) проводиться акція «Залишайся Людиною!» із долученням усіх небайдужих працівників Рівненського державного гуманітарного університету. 6 грудня проводиться дискусійна панель «Єднаймося проти насилля» під керівництвом к. пед. н., доц. Баліки Л. М., на якій обговорюються види насилля, причини та наслідки сімейного насилля. У межах дискусії студенти представляють власні презентації, презентують рольові ігри. Традиційним стало й проведення тренінгу «Ми проти насильства», метою якого є формування в молодіжному середовищі позитивного іміджу здорової людини, ознайомлення з різними видами насильства.

Своєрідним звітом про діяльність Волонтерського центру «Від серця до серця» є створений здобувачами освіти під керівництвом доцента Ж. Г. Стельмашук анімаційного ролика про основні результати діяльності [4].

Приміром, лише за цей навчальний рік активною громадською діяльністю в Центрі охоплено 77 здобувачів освіти бакалаврського, магістерського і освітньо-наукового рівня. Під час активного включення в роботу Центру студентська молодь засвоює суспільно значущі цінності й культурні норми, у здобувачів освіти формується національна самосвідомість, досвід добровільної громадської діяльності. Практично кожний здобувач освіти має можливість вільного вибору виду громадської діяльності, а національна, громадянська самосвідомість є тією особливою якістю особистості, яка дає можливість кожному почувати себе здатним до участі в суспільному процесі, самостійно знаходити міру своєї громадянської самореалізації.

Висновки дослідження і перспективи подальших розвідок. Таким чином, аналіз досвіду роботи Регіонального комплексного науково-методичного центру інноваційних технологій освітнього процесу РДГУ дає змогу зробити висновок про те, що у закладах вищої освіти доцільно й необхідно впроваджувати такі форми й методи роботи, які можуть формувати громадську активність студентської молоді, цілеспрямовано формувати суспільно значущі мотиви, поєднуючи у собі мотиви, що орієнтуються на процесуальні та результативні сторони діяльності одночасно.

Активне включення студентської молоді у роботу Центру є ефективним механізмом формування національної самосвідомості здобувачів освіти в процесі громадської діяльності

Перспективою подальших наукових розвідок є вивчення процесу залучення студентської молоді до громадської діяльності органів державної влади, місцевого самоврядування, громадських організацій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. 16 днів проти насильства. URL: <https://krakow.mfa.gov.ua/news/16-dniv-proti-nasilstva> (дата звернення: 13.02.2021).
2. Великодній кошик. URL: https://www.facebook.com/permalink.php?story_fbid=2960064877602886&id=100007982083905 (дата звернення: 13.02.2021).
3. Жаровська О. П. Національна самосвідомість як складова патріотичного виховання студентів педагогічних університетів. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді*. 2014. Вип. 18(1). С.233–242.
4. Звіт про діяльність Волонтерського центру «Від серця до серця» URL: <https://www.facebook.com/ktimv> (дата звернення: 13.02.2021).
5. Кін О. Особливості громадської діяльності студентської молоді вищих навчальних закладів України на рубежі XIX–XX ст. *Педагогіка і психологія*. Харків, 2016. Вип. 55. С. 233–243.
6. Лист до святого Миколая. URL: <https://www.rshu.edu.ua/newhome/1829-volonterskym-tsentrom-vid-sertsia-do-sertsia-kafedry-teorii-i-metodyky-vykhovannia-rdhu-provedeno-cherhovu-blahodiinu-aktsiiu-lyst-do-sviatoho-mykolaia> (дата звернення: 13.02.2021).
7. Лісовець О. В. Дослідження громадської активності сучасної студентської молоді. *Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя. Психолого-педагогічні науки*. 2012. № 2. С.18–22.

8. Мамаєва О. А. Роль та значення громадської діяльності у формуванні особистості майбутнього вчителя. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школі*. 2009. № 3. С. 302–305.
9. Фокина И. В. Основные направления формирования гражданского самосознания личности в условиях современного вуза. *Пенитенциарная наука*. 2011. №13. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/osnovnye-napravleniya-formirovaniya-grazhdanskogo-samosoznaniya-lichnosti-v-usloviyah-sovremennogo-vuza> (дата обращения: 13.02.2021).

REFERENCES

1. 16 dniv proty nasylstva. URL: <https://krakow.mfa.gov.ua/news/16-dniv-proti-nasilstva> (data zvernennia: 13.02.2021).
2. Velykodnii koshyk. URL: https://www.facebook.com/permalink.php?story_fbid=2960064877602886&id=100007982083905 (data zvernennia: 13.02.2021).
3. Zharovska O. P. Natsionalna samosvidomist yak skladova patriotychnoho vykhovannia studentiv pedahohichnykh universytetiv. *Teoretyko-metodychni problemy vykhovannia ditei ta uchnivskoi molodi*. 2014. Vyp. 18(1). S.233–242.
4. Zvit pro diialnist Volonterskoho tsentru «Vid sertsia do sertsia» URL: <https://www.facebook.com/ktimv> (data zvernennia: 13.02.2021).
5. Kin O. Osoblyvosti hromadskoi diialnosti studentskoi molodi vyshchych navchalnykh zakladiv Ukrainy na rubezhi KhIKh-KhKh st. *Pedahohika i psykholohiia*. Kharkiv, 2016. Vyp. 55. S. 233–243.
6. Lyst do sviatoho Mykolaia. URL: <https://www.rshu.edu.ua/newhome/1829-volonterskym-tsentr-vid-sertsia-do-sertsia-kafedry-teorii-i-metodyky-vykhovannia-rdhu-provedeno-cherhovu-blahodiinu-aktsiiu-lyst-do-sviatoho-mykolaia> (data zvernennia: 13.02.2021).
7. Lisovets O. V. Doslidzhennia hromadskoi aktyvnosti suchasnoi studentskoi molodi. *Naukovi zapysky NDU im. M.Hoholia. Psykholoho-pedahohichni nauky*. 2012. № 2. S.18–22.
8. Mamaieva O. A. Rol ta znachennia hromadskoi diialnosti u formuvanni osobystosti maibutnoho vchytelia. *Pedahohika formuvannia tvorchoi osobystosti u vyshchii i zahalnoosvitnii shkoli*. 2009. № 3. S. 302–305.
9. Fokina I. V. Osnovnye napravlenija formirovaniya grazhdanskogo samosoznaniya lichnosti v usloviyah sovremennogo vuza. *Penitenciarnaja nauka*. 2011. №13. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/osnovnye-napravleniya-formirovaniya-grazhdanskogo-samosoznaniya-lichnosti-v-usloviyah-sovremennogo-vuza> (data obrashhenija: 13.02.2021).